

บทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการดำรงชีวิตของประชาชนใน เขตกรุงเทพมหานคร

The Role of the Mass Communications towards the Daily Life of the Bangkok People

สุพัตรา เพชรมูณี *
Supatra Pechramuni

ABSTRACT

The objective of this research is to study the role of different kinds of mass media such as radio, television and newspaper on the way of living of the Bangkok people at the present. Included in the study was the behavior of the people in getting mass media mentioned and also the trends of mass media pattern and roles for the future way of living of the Bangkok people. Samples were 1000 males and females from 24 division of the Bangkok metropolitan who were the representative for their own household.

Results suggested that all three kinds of mass media has effected way of life of the Bangkok people in different aspects. Most of the population watch television, listen to radio and read newspaper everyday or almost everyday. And duration of getting the mass media is relatively long. Purpose of using T.V. and radio is for entertainment while newspaper is for getting informations and knowledge. Television is the most happy making media in daily life. As it has been shown that at the free time during the weeks or weekend, people in all age level of both sex watch television more than getting other kinds of media. The categories of sex, age, educational level, occupation and income of the people are statistically significant correlated with the behavior of receiving the mass media.

Also, if the socio-economic and political conditions are not quite different from the present, television will play the most important role of media to all classes, educational levels and occupation. The owners of colour television will be increased because the prices are cheaper and marketing techniques are better. Moreover, videotape and cable television will be a media through television which should also play important role. Newspaper will be the second important role, it is expected "Thairaj" and "Daily News" will remain the most popular newspaper because of many sections. However, the newspaper with good popular as the level of the education of the people has been increased. For the radio, it is expected to play the role to the Bangkok people not much different from the present.

การสื่อสารมวลชน หมายถึง การส่งสารผ่านสื่อเพื่อให้ไปถึงมวลชน สื่อหรืออุปกรณ์ที่ใช้ในการส่งสารมีหลายประเภท ได้แก่ วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งตีพิมพ์ และภาพยนตร์ สื่อมวลชนดังกล่าวมีบทบาทและลักษณะในการส่งสารแตกต่างกัน เช่น วิทยุส่งสารไปยังผู้รับสารโดยการกระจายเสียง เป็นสื่อมวลชนที่แพร่หลายมาก เพราะสามารถส่งสารได้รวดเร็วที่สุดและไกลที่สุด อีกทั้งสามารถเข้าถึงประชาชนทุกระดับ ทุกประเภท แม้แต่ผู้ที่อ่านหนังสือ

ก็ไม่ออก ตลอดจนผู้รับยังเสียค่าใช้จ่ายน้อยอีกด้วย ส่วนโทรทัศน์ เป็นสื่อที่มีลักษณะคล้ายภาพยนตร์ ตรงที่ใช้ภาพและการเคลื่อนไหวและคล้ายวิทยุตรงที่ให้เสียง ปัจจุบันเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมมาก และนับวันจะมีอิทธิพลต่อผู้ชมมากขึ้นเรื่อย ๆ เพราะให้ทั้งภาพและเสียงได้ในขณะเดียวกัน จึงก่อให้เกิดแรงกระตุ้นความสนใจสูง และสามารถทำสิ่งที่ยากให้ง่ายแก่การเข้าใจ สิ่งพิมพ์ เป็นสื่อที่ส่งสารไปยังผู้รับเป็นลายลักษณ์

* รองศาสตราจารย์ ภาควิชารัฐศาสตร์และรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์

อักษร สิ่งพิมพ์แตกต่างจากวิทยุและโทรทัศน์ตรงที่ผู้ใช้ไม่จำเป็นต้องใช้ทันทีที่ได้รับ แต่จะใช้เมื่อไรก็ได้ และสามารถอ่านซ้ำได้หลายครั้ง จึงอาจกล่าวได้ว่า สื่อมวลชนทุกชนิดดังกล่าวล้วนเป็นประโยชน์ในการส่งสาร อีกทั้งยังช่วยเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์ใหม่ ๆ ให้แก่นุชน้อยตลอดชีพ เพราะสื่อมวลชนสามารถทำหน้าที่ให้การศึกษา นอกกรอบโรงเรียนให้แก่ประชาชนได้เป็นอย่างดีอีกทั้งสื่อมวลชนยังเป็นสิ่งที่เข้ามาเป็นส่วนหนึ่งของการดำรงชีวิต โดยเฉพาะการดำรงชีวิตของประชาชนในเขตกรุงเทพมหานคร ในวันหนึ่ง ๆ ขณะที่เขาเหล่านั้นต้องเคร่งเครียดกับการฟันฝ่าอุปสรรคและต่อสู้ชีวิตเพื่อการอยู่รอดไปในวันรุ่งขึ้น สื่อมวลชนก็จะเอื้ออำนวยความสุขสนุกสนานเพลิดเพลิน เป็นการผ่อนคลายความตึงเครียด อันจะเป็นพลังทางใจให้เขาต่อสู้ชีวิตต่อไป

สำหรับการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนประเภทต่าง ๆ อันได้แก่วิทยุ โทรทัศน์ และหนังสือพิมพ์ที่มีต่อการดำรงชีวิตของคนกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน ตลอดจนศึกษาถึงพฤติกรรมในการรับสื่อดังกล่าว รวมทั้งศึกษาถึงแนวโน้มของรูปแบบและบทบาทของสื่อทั้งสามประเภทที่มีต่อการดำรงชีพของคนกรุงเทพฯ ในอนาคตด้วย กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ผู้วิจัยได้สุ่มตัวอย่างประชากรจาก 24 เขตในกรุงเทพมหานคร จำนวน 1,000 คน ซึ่งประชากรตัวอย่างจะต้องมีบุตรที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 3 ปี (เพื่อศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กด้วย) โดยการสัมภาษณ์ประชากรที่เป็นตัวแทนของครัวเรือน ๆ ละ 1 คน จะเป็นชายหรือหญิงก็ได้ การเก็บข้อมูลผู้วิจัยได้แบ่งเป็น 3 ขั้นตอน ขั้นตอนแรกเป็นการเก็บข้อมูลเอกสาร เพื่อทราบถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อคนกรุงเทพฯ ในอดีตย้อนหลังไป ราว 2-20 ปี ขั้นตอนที่สอง สัมภาษณ์ประชากรตัวอย่างตามแบบสอบถาม เพื่อให้ได้ข้อมูลที่จะทราบถึงบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อคนกรุงเทพฯ ในปัจจุบันและอนาคต ขั้นตอนที่สาม สัมภาษณ์ผู้ทรงคุณวุฒิทั้งในทางทฤษฎีและปฏิบัติการในวงการสื่อมวลชนทั้งสามประเภทเกี่ยวกับแนวโน้มของรูปแบบและบทบาทของสื่อมวลชน

ที่มีต่อคนกรุงเทพฯ ในอนาคต การประมวลผลข้อมูลใช้เครื่องคอมพิวเตอร์เข้าช่วย วิธีการทางสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลครั้งนี้ ได้แก่ อัตราส่วนร้อยละ ไคสแควร์ และค่าสัมประสิทธิ์ความมีเงื่อนไข (Contingency Coefficient)

อนึ่ง จากการศึกษาถึงบทบาทของสื่อมวลชนทั้งสามประเภทที่มีต่อการดำรงชีพของคนกรุงเทพฯ ในปัจจุบัน ผู้วิจัยได้พบสิ่งต่อไปนี้

1. บุคคลทุกคนในครอบครัวของประชากรตัวอย่างไม่ว่าจะเป็นเด็กเล็กเด็กโต ผู้ใหญ่เพศหญิงหรือเพศชายก็ตาม ต่างใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ทั้งวันธรรมดาและวันหยุดราชการด้วยการดูโทรทัศน์ อัตราร้อยละจะเพิ่มขึ้นเรื่อย ๆ เมื่อกลุ่มนั้นมีอายุน้อยลง

2. ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่มีสื่อทั้งสามประเภทไว้ในครอบครัวยุคใหม่มีโทรทัศน์แบบขาวดำมากกว่าแบบสี ส่วนวิทยุนั้นก็ยังมีแบบ A.M. และ F.M. ในเครื่องเดียวกัน และส่วนใหญ่ (ร้อยละ 70) ชื่อนี้หนังสือพิมพ์เป็นประจำวันหรือเกือบทุกวัน

3. ในการพิจารณาพฤติกรรมการรับสื่อโทรทัศน์ พบว่า ประชากรส่วนใหญ่เปิดรับสื่อทุกวันหรือเกือบทุกวัน และมีจำนวนไม่น้อยที่เปิดรับสื่อตั้งแต่เริ่มเปิดสถานีจนปิดสถานีทั้งในวันธรรมดาและวันหยุดราชการ ส่วนรายการที่ชอบดูนั้นหันไปในวันรายการบันเทิงมากกว่ารายการความรู้ พฤติกรรมที่มีต่อรายการบางประเภทนั้น มีความแตกต่างกันมาก ถ้าเป็นรายการถ่ายทอดพิธีกรรมที่สำคัญ ๆ ก็จะได้รับ ความสนใจมาก แต่ถ้าเป็นรายการรวมการเฉพาะกิจหรือรายการโฆษณาสินค้าก็ได้รับความสนใจน้อย มีจำนวนไม่น้อยที่ปิดหรือเปลี่ยนช่องในช่วงเวลาที่เสนอรายการดังกล่าว บางกลุ่มก็ดูบ้างไม่ดูบ้างหรือดูมาเวลาไปเท่านั้น สำหรับพฤติกรรมภายหลังการดูรายการต่าง ๆ ไปแล้วมักจะเป็นพฤติกรรมปฏิเสธ มากกว่าพฤติกรรมอุปถัมภ์** อย่างไรก็ตามโทรทัศน์เป็นสื่อที่มีความสำคัญต่อชีวิตประจำวันของประชากรตัวอย่างมีไม่น้อย กล่าวคือถ้ามีอุปสรรคในการเปิดรับสื่อนี้จะหมดความสุข รู้สึกหงาย ถ้าเสียก็ต้องรีบนำไปซ่อมทันทีหรือไม่ก็ขอดูจากเพื่อนบ้านหรือญาติพี่น้อง

กรณีที่ต้องปฏิบัติการกิจอื่น ๆ จนต้องขาดการดูรายการที่สนใจไปก็มีการติดตามสอบถามจากผู้อื่นหรือไม่ก็ต้องบันทึกเทปไว้ (ถ้ามี) ส่วนการให้ค่าความสำคัญของสื่อนี้มีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ โทรทัศน์ทำให้เป็นคนฉลาดทันสมัยถ้าใครไม่มีก็น่าสงสาร แต่ขณะเดียวกันโทรทัศน์ก็ทำให้เด็ก ๆ ใ่วลากับการเรียนน้อยลงอีกทั้งอาจเป็นอันตรายต่อสุขภาพตาอีกด้วยนอกจากนี้ผู้วิจัยยังพบว่าโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อเด็กมากกว่าปัจจัยอื่น ๆ (เพื่อน ญาติพี่น้อง) ซึ่งอิทธิพลดังกล่าวมีทั้งเชิงบวกและเชิงลบ กล่าวคือ ให้ความสนุกสนานเพลิดเพลิน ให้ความฉลาดทันคน มีประสบการณ์ใหม่ แต่ขณะเดียวกันผู้ตอบจำนวนไม่น้อยให้ความเห็นว่าโทรทัศน์ทำให้นุตรหลานของเขามีปัญหาเกี่ยวกับพฤติกรรมมากกว่าสื่ออื่น ๆ ได้แก่ การเลียนแบบคำพูดหรือพฤติกรรมจากภาพยนตร์หรือการแสดงอื่น ๆ การรบกวนให้ข้อเสียของเครื่องใช้ตามที่เห็นในโฆษณา ความสนใจการเรียนน้อยลง เป็นต้น

อนึ่ง ในแง่ของความเชื่อถือของประชากรที่มีต่อข่าวสารที่ได้รับจากโทรทัศน์แล้วมีมากกว่าสื่ออื่น ๆ กล่าวคือ ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 90.8 ให้ความเชื่อถือข่าวสารจากสื่ออื่นทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด

4. เกี่ยวกับพฤติกรรมในการรับสื่อวิทยุ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 59.0) ฟังวิทยุทุกวันหรือเกือบทุกวัน และมีปริมาณการรับฟังวันละ 1-2 ชั่วโมง ส่วนช่วงเวลาที่รับฟังนั้นไม่แน่นอนตามแต่โอกาสทั้งวันธรรมดาและวันหยุดราชการ และอัตราร้อยละของผู้ที่ไม่รับฟังในวันหยุดจะมากกว่าวันธรรมดาซึ่งอาจเป็นเพราะกลุ่มนี้ไปรับสื่อโทรทัศน์ก็เป็นได้ เพราะอัตราร้อยละของผู้รับสื่อโทรทัศน์ในวันหยุดจะเพิ่มขึ้น

จากวันธรรมดาอีกประมาณร้อยละ 30 รายการข่าวสารคดีเป็นรายการที่รับฟังเป็นประจำ แต่รายการเพลงเป็นรายการที่ชอบมากที่สุด เหตุผลที่ชอบฟังรายการดังกล่าวก็เพราะชอบเพลงประกอบรายการ สถานีที่ได้รับความนิยมมากที่สุด ได้แก่ สถานีวิทยุแห่งประเทศไทย รองลงมาได้แก่สถานีวิทยุของ อ.ส.ม.ท. และ พล.1 ในขณะที่รับฟังวิทยุประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ก็มักจะทำกิจกรรมอื่น ๆ ไปด้วย เช่น ฟังขณะทำงานบ้าน ขณะรับประทานอาหาร ฟังขณะพักผ่อน การเปิดรับสื่อมิได้เจาะจงไว้ก่อนจะฟังสถานีใดหรือรายการใด หากแต่หมุนไปเรื่อย ๆ จนพบรายการที่ถูกต้อง ถ้าไม่พบรายการที่ถูกใจกลุ่มหนึ่งตัดสินใจปิด อีกกลุ่มหนึ่งเปิดฟังรายการอื่นมาเวลาไปก่อนซึ่งทั้งสองกลุ่มนี้มีอัตราร้อยละใกล้เคียงกันมาก และการเปิดรับสื่อแต่ละครั้งกลุ่มที่ฟังคนเดียวมีอัตราร้อยละที่ใกล้เคียงกับกลุ่มที่ฟังกับครอบครัว การรับฟังส่วนใหญ่เป็นการมาเวลาเท่านั้นไม่มีประโยชน์อย่างอื่น ๆ แต่ก็มิมีจำนวนไม่น้อยที่เห็นว่าการฟังวิทยุทำให้ตนได้รับข่าวสารและบริการ จึงอาจกล่าวได้ว่าวิทยุนั้นมีบทบาทต่อประชากรในด้านให้ความบันเทิงมากกว่าด้านอื่น ๆ และพฤติกรรมของประชากรตัวอย่าง ส่วนใหญ่ภายหลังการรับฟังวิทยุก็เป็นพฤติกรรมปฏิบัติการมากกว่าพฤติกรรมอุปการณณ์ อย่างไรก็ตาม แม้ว่าวิทยุจะเป็นสื่อที่ได้รับความนิยมเชื่อถือจากประชากรในแง่ข่าวสารในอัตราร้อยละที่ต่ำกว่าโทรทัศน์ก็ตาม แต่ก็มีถึงร้อยละ 44.0 ที่ให้ความเชื่อถือข่าวสารจากสื่ออื่นทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด

5. เกี่ยวกับพฤติกรรมการรับสื่อหนังสือพิมพ์ พบว่า ประชากรตัวอย่างส่วนใหญ่ (ร้อยละ 62.9) อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน และอีกร้อยละ 26.9 อ่านบ่อยแต่ไม่ทุกวัน วันหนึ่ง ๆ อ่าน 10-30 นาที (ร้อยละ 53.6) ช่วงเวลาที่อ่านไม่

* พฤติกรรมปฏิบัติการ ซึ่งหมายถึงปฏิกริยาในการรับสารที่เกิดขึ้นพร้อมกับกระบวนการสื่อสารในทันทีที่มีสิ่งเร้าหรือมีข่าวสารมากระตุ้น ผู้รับสารนั้นอาจสังเกตได้หรือสังเกตไม่ได้ แต่จะสิ้นสุดในทันทีที่สิ่งเร้านั้นหมดแรงกระตุ้น หรือ เมื่อปฏิบัติการให้ข่าวสาร เช่น เมื่อผู้รับสารอ่านหนังสือดูโทรทัศน์ หรือภาพยนตร์ หรือฟังวิทยุ แล้วเกิดความรู้สึกลึกซึ้ง เกิดอารมณ์คล้อยตาม คิดสร้างภาพพจน์ต่าง ๆ ตามไป แต่เมื่อเลิกอ่าน เลิกดู หรือเลิกฟังแล้ว อารมณ์หรือปฏิกริยาต่าง ๆ ก็หยุดลงเพียงนั้น

** พฤติกรรมอุปการณณ์ ซึ่งหมายถึงปฏิกริยาในการรับสารที่เกิดขึ้นในลักษณะเดียวกันกับพฤติกรรมปฏิบัติการแต่ต่างกันตรงที่พฤติกรรมอุปการณณ์นั้น ปฏิกริยาที่เกิดขึ้นอาจก่อให้เกิดแรงกระตุ้นและพฤติกรรมอย่างอื่นเช่น เมื่อผู้รับสารฟังหรือดู หรืออ่านข้อความไปแล้ว อาจนำไปวิพากษ์วิจารณ์ต่อ เล่าให้ผู้อื่นฟังต่อแนะนำให้ผู้อื่นปฏิบัติตาม หรือนำมาใช้เป็นหลักความคิดประจำตน เป็นต้น

แน่นอนตามแต่โอกาส (ร้อยละ 48.7) สำหรับกลุ่มที่มีเวลาอ่านที่แน่นอนนั้น กลุ่มหนึ่ง (ร้อยละ 17.4) จะอ่านในเวลาเช้าก่อนทำงานอีกกลุ่มหนึ่ง (ร้อยละ 15.8) อ่านเวลาเย็น หลังเลิก ส่วนใหญ่ (ร้อยละ 71.4) อ่านหนังสือพิมพ์ที่บ้าน การอ่านก็อ่านทั้งเล่ม แสดงว่าประชากรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญแก่สื่อนี้พอสมควร ส่วนหนังสือพิมพ์รายวันที่ได้รับความนิยมอ่านจากประชากรตัวอย่างเป็นอันดับหนึ่ง ได้แก่ ไทยรัฐ มีถึงร้อยละ 61.9 ส่วนเดลินิวส์ได้รับความนิยมเป็นอันดับสอง มีร้อยละ 59.0 และเมื่ออ่านเอาความนิยมอ่านจากประชากรของหนังสือพิมพ์ทุกฉบับมาหาค่าเฉลี่ยเพื่อจัดลำดับ พบว่า ไทยรัฐ ก็ยังมีค่าเฉลี่ยค่าที่สุดคือ 1.16 รองลงมาคือ เดลินิวส์ ซึ่งมีค่าเฉลี่ย 1.43 สำหรับเหตุผลที่เลือกอ่านหนังสือพิมพ์ฉบับนั้น ๆ มีหลายเหตุผลด้วยกัน แต่เหตุผลที่มีอัตราร้อยละสูงกว่าเหตุผลอื่น ๆ ได้แก่ การมีทุกรส มีร้อยละ 30.2 รองลงมาได้แก่ บทวิจารณ์ดี มีร้อยละ 14.9 สำหรับคอลัมน์ที่สนใจอ่านเป็นประจำมากที่สุด (ร้อยละ 46.5) คือ ข่าวอาชญากรรม ข่าวการเมืองในประเทศได้รับความสนใจเป็นอันดับสอง นอกจากนี้ประชากรส่วนใหญ่ (ร้อยละ 60.2) เห็นว่าการอ่านหนังสือพิมพ์ทำให้มีความรู้รอบตัวกว้างขวางขึ้น และยังเป็นการใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์จะเห็นได้ว่าประชากรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญในแง่ของสารประโยชน์ของหนังสือพิมพ์แตกต่างจากวิทยุและโทรทัศน์ กล่าวคือ วิทยุและโทรทัศน์ให้ประโยชน์ในแง่ของการบันเทิงเป็นสำคัญแต่หนังสือพิมพ์ให้ประโยชน์ในด้านความรู้รอบตัวตลอดจนความคิดริเริ่มสร้างสรรค์เป็นการให้การศึกษานอกระบบแก่ประชาชนมากกว่าสื่ออื่น ๆ ในแง่ของความเชื่อถือข่าวสารนั้นปรากฏว่าประชากรส่วนใหญ่ให้ความเชื่อถือน้อยกว่าวิทยุและโทรทัศน์ กล่าวคือ มีร้อยละ 40.4 เชื่อถือข่าวสารจากหนังสือพิมพ์เพียงครึ่งเดียว และร้อยละ 34.1 เชื่อบ้างเล็กน้อย มีเพียงร้อยละ 24.9 เท่านั้น ที่เชื่อทั้งหมดหรือเกือบทั้งหมด นอกจากนี้ประชากรจำนวนไม่น้อย (ร้อยละ 57.5) เห็นว่า หนังสือพิมพ์ควรปรับปรุงการเสนอข่าวให้ถูกต้องเป็นจริงมากขึ้น ตลอดจนการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องด้วย

สรุปจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น อาจกล่าวได้ว่าสื่อทั้งสามมีบทบาทต่อการดำรงชีวิตประจำวันของประชากรด้วยทั้งนั้น หากแต่ทำหน้าที่ให้บริการแตกต่างกัน ประชากรส่วนใหญ่จะดูโทรทัศน์ ฟังวิทยุและอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันหรือเกือบทุกวัน และปริมาณในการรับสื่อทั้งสามก็นานพอสมควรเพียงแต่ต่างกันตรงที่ประชากรส่วนใหญ่เปิดรับสื่อวิทยุและโทรทัศน์เพื่อการบันเทิงมากกว่า ส่วนหนังสือพิมพ์ นั้นให้ข่าวสารความรู้มากกว่าการบันเทิง ถ้าจะพิจารณาถึงสื่อที่ให้ความสุขในชีวิตประจำวันมากที่สุด โทรทัศน์นับว่าเป็นสื่อที่ประชากรส่วนใหญ่ให้ความสำคัญมากกว่าสื่ออื่น ๆ จะเห็นได้ว่าในเวลาว่างทั้งวันธรรมดาและวันหยุดราชการ ประชากรเพศทุกวัยจะใช้เวลาว่างนั้นในการเปิดรับสื่อโทรทัศน์มากกว่าสื่ออื่น ๆ

อนึ่ง ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาถึงความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยบางประการทางด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจและสังคมกับพฤติกรรมในการรับสื่อมวลชนทั้งสามประเภทด้วย ทั้งนี้เพราะการศึกษาที่เล่ามาแล้วไม่ว่าเป็นการศึกษาที่เกี่ยวกับสื่อมวลชนโดยตรง หรือว่าจะเป็นการศึกษาในด้านอื่น ๆ เช่น ด้านประชากร ด้านสังคมวิทยา ด้านรัฐศาสตร์ มักจะพบว่าปัจจัยทางด้านประชากร ด้านเศรษฐกิจและด้านสังคมมักจะเป็นปัจจัยที่มีบทบาทสำคัญที่ก่อให้เกิดความแตกต่างในเรื่องนั้น ๆ อยู่เสมอ สำหรับการศึกษาครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ใช้ อายุ เพศ ระดับการศึกษา อาชีพและรายได้ของครอบครัวเป็นตัวแปรที่จะหาความสัมพันธ์กับพฤติกรรมการรับสื่อ ซึ่งผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

เพศ : พบว่า เพศมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการรับสื่อเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ ทั้งเพศหญิงและเพศชาย มากกว่าครึ่งใช้เวลาว่างทั้งวันธรรมดาและวันหยุดราชการด้วยการดูโทรทัศน์ แต่อัตราร้อยละของเพศหญิงที่ใช้เวลาว่างด้วยการดูโทรทัศน์มีมากกว่าเพศชาย ส่วนอัตราร้อยละของเพศชายที่ใช้เวลาว่างด้วยการอ่านหนังสือพิมพ์มีมากกว่าเพศหญิง แม้แต่การฟังวิทยุ อัตราร้อยละของเพศชายก็มีมากกว่าเพศหญิง สำหรับความถี่ในการดูโทรทัศน์และรายการ

ที่ชอบดูเป็นอันดับแรกและอันดับรองของทั้งสองเพศไม่มีความแตกต่างกันกล่าวคือ ทั้งสองเพศดูโทรทัศน์ทุกวัน รายการภาพยนตร์จีน ข่าวสารคดีเป็นรายการที่ชอบดูเป็นอันดับแรก แต่ความถี่ในการรับฟังวิทยุนั้น ทั้งสองเพศส่วนใหญ่ฟังวิทยุทุกวัน แต่อัตราร้อยละของเพศชายมีมากกว่าเพศหญิงและอัตราร้อยละของเพศชายรับฟังรายการข่าวสารคดีมากกว่าเพศหญิงซึ่งมีอัตราร้อยละของการฟังเพลงมากกว่าเพศชาย จึงอาจกล่าวได้ว่าเพศชายใช้สื่อวิทยุเพื่อความรู้และวิชาการมากกว่าเพศหญิง ส่วนเพศหญิงใช้สื่อวิทยุเพื่อการบันเทิงมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้ยังพบว่าเพศชายให้ความสนใจต่อรายการรวมการเฉพาะกิจมากกว่าเพศหญิง กล่าวคืออัตราร้อยละของเพศชายที่ดูด้วยความสนใจมีมากกว่าเพศหญิง ในทางตรงข้ามอัตราร้อยละของเพศหญิงที่ปิดจนกว่าจะจบรายการมีมากกว่าเพศชาย ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากเพศชายให้ความสนใจกับข่าวการเมืองหรือเหตุการณ์บ้านเมืองอยู่แล้ว และรายการดังกล่าวก็เป็นรายการที่เกี่ยวกับเหตุการณ์บ้านเมืองจึงสอดคล้องกับความสนใจของเพศชาย ส่วนความถี่ในการอ่านหนังสือพิมพ์นั้นแม้ว่าทั้งสองเพศส่วนใหญ่จะอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันก็ตาม แต่อัตราร้อยละของเพศชายมีมากกว่าเพศหญิง ขณะเดียวกันอัตราร้อยละของเพศหญิงที่อ่านนาน ๆ ครั้ง และไม่อ่านเลยมีมากกว่าเพศชาย นอกจากนี้คอมลันท์ที่ชอบอ่านอันดับแรกของทั้งสองเพศไม่แตกต่างกัน กล่าวคือทั้งสองเพศชอบอ่านข่าวอาชญากรรมและข่าวการเมืองในประเทศเป็นอันดับแรกในอัตราร้อยละที่ใกล้เคียงกัน ส่วนคอมลันท์ที่ชอบอ่านอันดับรองมีความแตกต่างกัน กล่าวคือ เพศชายให้ความสนใจเศรษฐกิจ แต่เพศหญิงสนใจข่าวสังคมและบันเทิง

อายุ . พบว่าอายุมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการรับสื่อเป็นส่วนใหญ่ กล่าวคือ แม้ว่าทุกกลุ่มอายุจะใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ทั้งวันธรรมดา และวันหยุดราชการด้วยการดูโทรทัศน์ก็ตาม แต่ถ้าพิจารณาถึงค่าความสำคัญของสื่อแต่ละประเภทจะพบความแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอายุ กล่าวคือ เมื่อกลุ่มอายุเพิ่มขึ้นการใช้สื่อโทรทัศน์

ทัศน์เมื่อมีเวลาว่างจะลดลงโดยเฉพาะในวันธรรมดา แต่สื่อวิทยุและหนังสือพิมพ์นั้นเมื่อกลุ่มอายุเพิ่มขึ้นการใช้สื่อทั้งสองประเภท เมื่อมีเวลาว่างจะเพิ่มขึ้น จึงอาจกล่าวได้ว่ากลุ่มอายุน้อยจะใช้เวลาว่างเพื่อการบันเทิงมากกว่ากลุ่มอายุมากซึ่งใช้เวลาว่างเพื่อแสวงหาความรู้ แต่กลุ่มอายุไม่ทำให้ความถี่ในการดูโทรทัศน์แตกต่างกัน เพราะทุกกลุ่มอายุดูโทรทัศน์ทุกวัน และมีอัตราร้อยละที่ใกล้เคียงกัน สำหรับความสนใจต่อรายการต่าง ๆ จะแตกต่างกันในแต่ละกลุ่มอายุ 40 ปี ขึ้นไป ชอบดูรายการข่าวสารคดี และตลกเบาสมองมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ อาจเป็นเพราะกลุ่มอายุนี้นสนใจข่าวสารคดีเพื่อแสวงหาความรู้ แต่ขณะเดียวกันก็ต้องการพักผ่อนสมองเพื่อผ่อนคลายความตึงเครียดทางอารมณ์ได้บ้าง กลุ่มอายุต่ำกว่า 30 ปี จะชอบดูรายการสำหรับเด็กเป็นอันดับแรกมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ น่าจะเป็นเพราะกลุ่มอายุนี้นมีบุตรที่ยังเด็กอยู่จึงต้องเปิดรายการสำหรับเด็กเพื่อให้บุตรของตนดูและตนเองก็ดูไปด้วย ส่วนรายการภาพยนตร์ไทย และภาพยนตร์จีนนั้น ได้รับความสนใจจากทุกกลุ่มอายุเป็นอันดับรองในอัตราร้อยละที่แตกต่างกันไม่มากนัก กรณีของวิทยุที่อัตราร้อยละของการรับฟังจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุเพิ่มขึ้น และอัตราร้อยละของความสนใจฟังรายการข่าวความรู้จะเพิ่มขึ้นเมื่อคนมีอายุสูงขึ้น ในทางกลับกันอัตราร้อยละของความสนใจฟังรายการเพลงจะลดลงเมื่อคนมีอายุสูงขึ้น แสดงว่าคนมีอายุชอบข่าวสารหนัก ๆ แต่คนอายุน้อยชอบข่าวประเภทบันเทิง กรณีของหนังสือพิมพ์ พบว่าอัตราร้อยละของการอ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันจะเพิ่มขึ้นเมื่ออายุสูงขึ้นเช่นเดียวกับกรณีวิทยุ ทุกกลุ่มอายุชอบอ่านข่าวอาชญากรรมเป็นอันดับแรก แต่อัตราร้อยละของกลุ่มอายุ 40 ปี ขึ้นไปมีมากที่สุด ข่าวการเมืองใน และต่างประเทศก็ได้รับความสนใจมากเป็นอันดับรองลงมา แต่กลุ่มอายุ 30-39 ปี ให้ความสนใจอ่านมากที่สุด อาจเป็นเพราะกลุ่มอายุนี้นมีความตื่นตัวสนใจในข่าวการเมืองมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

ระดับการศึกษา . พบว่าระดับการศึกษา มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติ-

กรรมการรับสื่อทุกกรณี กล่าวคือ แม้ว่าทุกระดับการศึกษาจะใช้เวลาว่างส่วนใหญ่ทั้งวันธรรมดาและวันหยุดราชการด้วยการดูโทรทัศน์ก็ตาม แต่โดยเฉพาะวันธรรมดานั้นอัตราร้อยละของการใช้เวลาว่างด้วยการดูโทรทัศน์จะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น ส่วนในวันหยุดราชการนั้น กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป ซึ่งใช้เวลาว่างด้วยการดูโทรทัศน์กลับน้อยกว่ากลุ่มอื่น ๆ แต่อัตราร้อยละของการพักผ่อนนอกบ้านของกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปกลับเพิ่มขึ้นในวันหยุดราชการ จึงน่าจะเป็นเหตุผลได้ว่า การที่อัตราร้อยละของการใช้เวลาว่างในวันหยุดราชการด้วยการดูโทรทัศน์ของกลุ่มนี้ลดลงจากวันธรรมดาก็เพราะส่วนหนึ่งได้ไปพักผ่อนนอกบ้าน สำหรับความดีในการดูโทรทัศน์นั้น แม้ว่าทุกระดับการศึกษาส่วนใหญ่จะดูทุกวันก็ตาม แต่อัตราร้อยละของการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีมากที่สุด ความสนใจต่อรายการต่าง ๆ จะแตกต่างกันในแต่ละระดับการศึกษา กลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปจะชอบดูรายการข่าวสารคดีเป็นอันดับแรกมากที่สุด ระดับการศึกษา ป.7 หรือต่ำกว่า และระดับ มศ. 1-5 จะชอบดูภาพยนตร์ไทยและจีนมากที่สุด ส่วนความสนใจต่อรายการรวมการเฉพาะกิจนั้น ทุกระดับการศึกษาให้ความสนใจไม่มากนัก คือ ดูบ้างไม่ดูบ้าง แต่ความสนใจรายการนี้มีความสัมพันธ์ในทิศทางเดียวกันกับระดับการศึกษา กล่าวคือ อัตราร้อยละของความสนใจจะมีมากขึ้นเมื่อคนมีการศึกษาสูงขึ้น กรณีของวิทยุพบว่าระดับการศึกษา ป.7 หรือ ต่ำกว่ารับฟังทุกวันมากที่สุด กล่าวอีกนัยหนึ่ง กลุ่มที่มีการศึกษาระดับต่ำใช้สื่อวิทยุมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูง อย่างไรก็ตามความไม่แน่นอนของความบ่อยครั้งในการรับฟังในทุกระดับการศึกษามีอัตราร้อยละที่ค่อนข้างสูง การที่กลุ่มการศึกษาระดับต่ำใช้สื่อนี้ประจำทุกวันมากกว่ากลุ่มการศึกษาระดับสูงน่าจะมีเหตุผลในเรื่องอาชีพเกี่ยวข้องด้วย กลุ่มที่มีการศึกษาดำเนินประกอบอาชีพค้าขาย รับจ้าง แม่บ้าน ซึ่งสามารถรับฟังวิทยุขณะทำงานด้วยได้ แต่กลุ่มที่มีการศึกษาสูงมักมีอาชีพรับราชการ หรือประกอบธุรกิจซึ่งไม่สามารถจะฟังวิทยุในขณะที่ทำงานได้จึงฟังได้

เฉพาะเวลาเช้าและเย็นเท่านั้น บางครั้งความรีบร้อนในการไปประกอบอาชีพก็อาจจะไม่เอื้ออำนวยต่อการเปิดรับวิทยุ และเมื่อเขามีเวลาว่างก็อาจจะใช้สื่ออื่น ๆ เช่นหนังสือพิมพ์ หรือโทรทัศน์แทนวิทยุก็ได้ สำหรับรายการที่ฟังเป็นประจำนั้น กว่าครึ่งหนึ่งของทุกระดับการศึกษารับฟังรายการข่าวสารคดี แต่อัตราร้อยละของกลุ่มที่มีการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไปมีมากที่สุด และรับฟังรายการเพลงในอัตราร้อยละที่น้อยที่สุดเมื่อเทียบกับกลุ่มอื่น ๆ กรณีการอ่านหนังสือพิมพ์ พบว่าทุกระดับการศึกษาล้วนส่วนใหญ่อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวัน แต่อัตราร้อยละของการอ่านจะเพิ่มขึ้นเมื่อระดับการศึกษาสูงขึ้น ส่วนกลุ่มที่อ่านนาน ๆ ครั้งหรือไม่อ่านเลยนั้นระดับการศึกษา ป.7 หรือต่ำกว่ามีมากที่สุด เหตุผลก็คือไม่มีเวลาเพียงพอและอ่านไม่ออก นอกจากนี้กลุ่มที่มีระดับการศึกษาต่ำจะชอบอ่านข่าวอาชญากรรมเป็นอันดับแรกมากกว่ากลุ่มที่มีการศึกษาระดับสูงซึ่งชอบอ่านข่าวการเมืองในและต่างประเทศมากเป็นอันดับแรกมากกว่ากลุ่มอื่น ๆ

อาชีพ : พบว่าอาชีพมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการรับสื่อ แม้ว่าทุกอาชีพจะใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ก็ตาม แต่ปรากฏว่าอาชีพแม่บ้านและอาชีพพนักงานของบริษัทห้างร้านมีอัตราร้อยละมากที่สุด รองลงมาได้แก่ อาชีพรับราชการหรือพนักงานรัฐวิสาหกิจ และอาชีพค้าขาย ส่วนอาชีพรับจ้างและบริการนั้นมีอัตราร้อยละน้อยที่สุด ซึ่งความแตกต่างในการใช้เวลาว่างในแต่ละอาชีพนี้น่าจะเนื่องมาจากลักษณะของอาชีพนั่นเอง อาชีพรับจ้างและบริการมักจะต้องทำงานจนเย็นหรือค่ำ เสาร์อาทิตย์อาจต้องทำด้วยเวลาจึงไม่อำนวยให้ดูโทรทัศน์ได้ แต่อาชีพนี้จะใช้เวลาว่างในการฟังวิทยุในอัตราร้อยละที่สูงกว่าอาชีพอื่น ๆ ส่วนหนังสือพิมพ์นั้นอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจสนใจมากที่สุด ซึ่งอาชีพดังกล่าวจะมีระดับการศึกษาสูงกว่าอาชีพอื่น ๆ จึงให้ความสนใจต่อข่าวสารหนัก ๆ ด้วยมิใช่จะสนใจเฉพาะบันเทิงอย่างเดียว เมื่อพิจารณาถึงความดีในการดูโทรทัศน์ พบว่าทุกอาชีพส่วนใหญ่ดูโทรทัศน์ทุกวัน แต่อัตราร้อยละของอาชีพแม่บ้านมีสูงที่สุด และอาชีพ

รับจ้างมีน้อยที่สุด ซึ่งน่าจะเป็นเหตุผลเกี่ยวกับลักษณะอาชีพเช่นเดียวกับที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สำหรับรายการที่ชอบดูเป็นอันดับแรกนั้น แต่ละอาชีพมีความสนใจรายการต่าง ๆ แตกต่างกัน เช่นอาชีพค้าขาย และอาชีพรับจ้างบริการจะชอบดูรายการบันเทิง คือ ภาพยนตร์ไทยและภาพยนตร์จีนเป็นอันดับแรกในอัตราร้อยละที่สูงกว่าอาชีพอื่น ๆ ส่วนอาชีพรับราชการหรือรัฐวิสาหกิจและพนักงานบริษัทห้างร้านชอบดูข่าวสารคดีเป็นอันดับแรกในอัตราร้อยละที่สูงกว่าอาชีพอื่น ๆ

สำหรับรายการเฉพาะกิจนั้น ทุกอาชีพให้ความสนใจไม่มากนัก คือ ดูบ้างไม่ดูบ้าง อาชีพรับจ้างและรับราชการให้ความสนใจมากกว่าอาชีพอื่น ๆ แต่ขณะเดียวกันอาชีพรับจ้างที่ไม่สนใจรายการนี้เลยคือ ปิดจนกว่าจะจบรายการก็มีอัตราร้อยละที่มากกว่าอาชีพอื่น ๆ คือร้อยละ 28.8 กรณีวิทยุนั้นปรากฏว่าอาชีพรับจ้าง อาชีพแม่บ้าน และอาชีพค้าขาย มีอัตราร้อยละของการรับฟังทุกวันสูงกว่าอาชีพอื่น ๆ ซึ่งอาจเป็นเพราะลักษณะของอาชีพทั้งสามเอื้ออำนวยต่อการรับสื่อวิทยุมากกว่าอาชีพอื่น ๆ และอาชีพดังกล่าวชอบฟังรายการเพลงมากกว่าอาชีพอื่น ๆ โดยเฉพาะอาชีพแม่บ้าน ซึ่งอาจเป็นเพราะการฟังเพลงช่วยให้อาชีพดังกล่าวได้ผ่อนคลายเหนื่อยจากการงาน คือทำงานไปฟังเพลงไป ส่วนอาชีพรับราชการนั้นอัตราร้อยละของการฟังรายการข่าวมากที่สุด กรณีของหนังสือพิมพ์ก็พบทำนองเดียวกับวิทยุ กล่าวคือ อัตราร้อยละของอาชีพรับราชการที่อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันเป็นประจำมากกว่าอาชีพอื่น ๆ และอาชีพนี้ก็สนใจอ่านข่าวสารหนัก ๆ ได้แก่ ข่าวการเมืองในและต่างประเทศ ตลอดจนคอลัมน์ทางวิชาการมากกว่าอาชีพอื่น ๆ ซึ่งสนใจข่าวอาชญากรรมเป็นส่วนใหญ่โดยเฉพาะอาชีพแม่บ้านในขณะที่เดียวกันอาชีพแม่บ้านก็สนใจข่าวการเมืองน้อยที่สุด

รายได้ของครอบครัว จะพบว่ารายได้ของครอบครัวมีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติกับพฤติกรรมการรับสื่อ กล่าวคือ กลุ่มที่มีรายได้ต่ำจะใช้เวลาว่างในการดูโทรทัศน์ในอัตราร้อยละที่สูงกว่ากลุ่มที่มีรายได้สูงซึ่งใช้เวลาว่างในการอ่านหนังสือพิมพ์มากกว่ากลุ่มอื่น ๆ ทั้งในวันหยุด

ราชการและวันธรรมดา ส่วนรายการที่ชอบดูนั้น พบว่ากลุ่มที่มีรายได้สูงจะมีอัตราร้อยละที่ดูรายการข่าวสารคดีมากกว่ากลุ่มรายได้ต่ำซึ่งจะชอบดูรายการบันเทิง เช่น ภาพยนตร์ไทยและจีน รายการรวมการเฉพาะกิจ ก็เช่นกันพบว่าทุกระดับรายได้ให้ความสนใจไม่มากนัก คือ ดูบ้างไม่ดูบ้าง แต่กลุ่มที่มีระดับรายได้สูงจะสนใจมากกว่ากลุ่มที่มีรายได้ระดับต่ำ กรณีวิทยุ พบว่าทุกระดับรายได้ฟังวิทยุทุกวันแต่อัตราร้อยละของรายได้ระดับต่ำจะมากกว่าระดับอื่น ๆ และรายการข่าวสารคดีจะได้รับความสนใจจากทุกระดับรายได้ แต่ระดับรายได้สูงจะมีอัตราร้อยละที่มากกว่าระดับรายได้ต่ำ ขณะเดียวกัน รายการเพลงได้รับความสนใจจากระดับรายได้ต่ำมากกว่าระดับรายได้สูง ส่วนหนังสือพิมพ์นั้น ทุกระดับรายได้อ่านหนังสือพิมพ์ทุกวันเป็นส่วนใหญ่ แต่อัตราร้อยละของระดับรายได้สูงจะมากกว่าระดับรายได้ต่ำ และกลุ่มที่มีรายได้สูงจะสนใจอ่านข่าวการเมืองมากที่สุด ขณะที่กลุ่มรายได้ต่ำ สนใจข่าวอาชญากรรมมากที่สุด

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นจะเห็นได้ว่าเพศ วัย ระดับการศึกษา อาชีพ และระดับรายได้มีความแตกต่างกันในพฤติกรรมการรับสื่อ แต่อย่างไรก็ตามวิทยุและโทรทัศน์ก็ยังคงมีบทบาทในด้านความบันเทิงมากกว่าความรู้ และหนังสือพิมพ์มีบทบาทในด้านให้ความรู้มากกว่าอยู่นั่นเอง

ในการวิเคราะห์แนวโน้มบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อคนกรุงเทพฯ ในอีก 20 ปีข้างหน้า คือ พ.ศ. 2545 นั้น จากคำตอบของประชากรตัวอย่างพอสรุปได้ว่าในอนาคตอีก 20 ปีข้างหน้าสื่อมวลชนจะมีบทบาทต่อการดำรงชีพของคนกรุงเทพฯ มากขึ้นกว่าปัจจุบันนี้บ้างเล็กน้อย กล่าวคือโทรทัศน์จะมีบทบาทเข้าถึงประชาชนในแง่ให้ความบันเทิงได้ทุกครัวเรือน และทุกครัวเรือนไม่ว่าจะระดับมั่งมีหรือยากจนก็สามารถจะซื้อโทรทัศน์สีได้ เพราะราคาจะถูกลงกว่าปัจจุบันหรือไม่ก็เทคนิคทางด้านการตลาดจะดีขึ้น เช่น การซื้อแบบผ่อนส่ง การซื้อแบบเช่า (เป็นกลุ่ม) เป็นต้น จนทำให้ทุกครัวเรือนซื้อโทรทัศน์ได้ นอกจากนี้วีดิโอเทปก็จะเข้ามามีบทบาทหรืออาจเป็นเทคนิคอื่น ๆ ก็จะขยายตัวได้รับความนิยมนมากขึ้น เพราะคนดูสามารถจะดูเวลา

ใครก็ได้ไม่ต้องขึ้นอยู่กับเวลาดังเช่นปัจจุบันนี้ ส่วนวิทยุก็คงจะเป็นรูปแบบเดิมแต่การโฆษณาจะมีมากขึ้น ๆ สำหรับหนังสือพิมพ์นั้น ไทยรัฐและเดลินิวส์ อาจจะเป็นหนังสือพิมพ์ยักษ์ใหญ่เช่นปัจจุบันนี้ แต่อาจจะมีหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ที่เป็นยักษ์ใหญ่ขึ้นมาอีก 1-2 ฉบับ และจะเป็นสื่อที่ให้ความรู้ทางวิชาการมากขึ้น

ส่วนในความเห็นของผู้วิจัยเห็นว่า ถ้าพิจารณาย้อนไปในอดีตน่าจะกล่าวได้ว่าบทบาทของสื่อมวลชนที่มีต่อการดำรงชีพในปัจจุบันแตกต่างไปจากอดีตไม่มากนัก กล่าวคือ โทรทัศน์และวิทยุเคยมีบทบาทในแง่ความบันเทิงมากกว่าให้ความรู้ ในปัจจุบันนี้สองสื่อก็ยังคงทำหน้าที่เช่นเดิม ซึ่งในอนาคตอาจจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีใหม่ ๆ เช่น อาจมีขนาดเล็กลงกว่าปัจจุบัน หรืออาจมีการส่งในระบบอื่น ๆ โดยผ่านสื่อโทรทัศน์หรือวิทยุ แต่โทรทัศน์อาจจะมียุทธศาสตร์ในด้านให้ความรู้มากขึ้น เพราะจะมีสื่ออื่น ๆ เข้ามามีบทบาทในการบันเทิง เช่น วิดีโอเทปทำให้ผู้ชมสามารถเลือกดูรายการที่ต้องการได้ตามใจ และจะดูเวลาไหนก็ได้ไม่ต้องผูกพันในเรื่องเวลา คาดว่าวิดีโอเทปคงจะมีราคาถูกลงจนประชาชนทั่วไปสามารถซื้อเป็นเจ้าของได้ ส่วนวิทยุนั้นคาดว่าจะยังคงเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงอยู่เช่นเดิมแต่การโฆษณาจะมีมากขึ้น เนื่องจากวงการธุรกิจขยายมากขึ้น ย่อมมีการแข่งขันกันขายสินค้า วิทยุเป็นสื่อที่ช่วยแพร่สินค้าได้เป็นอย่างดีเพราะมีคนฟังทุกระดับชั้น และค่าเช่าเวลาก็ยังถูกกว่าโทรทัศน์ สำหรับหนังสือพิมพ์นั้นน่าจะจะมีการเพิ่มฉบับใหม่ ๆ ขึ้น แต่อย่างไรก็ตาม ไทยรัฐ เดลินิวส์ ซึ่งเคยเป็นที่นิยมในอดีตก็ยังคงเป็นที่นิยมในอนาคตเช่นเดิม แต่อาจจะมีหนังสือพิมพ์ฉบับอื่น ๆ ที่ขึ้นมาแข่งขันบ้าง เช่น สยามรัฐหรือมติชนอาจจะได้รับความนิยมจนเป็นยักษ์ใหญ่ในวงการหนังสือพิมพ์ก็ได้ เพราะคนกรุงเทพฯ ที่มีการศึกษาจะเพิ่มขึ้น ซึ่งจากการศึกษาในอดีตและในการศึกษาครั้งนี้ พบว่าคนที่มีการศึกษาจะชอบอ่านหนังสือพิมพ์ ขณะเดียวกันหนังสือพิมพ์ก็จะมีการปรับปรุงจนได้รับความเชื่อถือมากขึ้นกว่าปัจจุบันนี้ นอกจากนี้อาจจะมีการเพิ่มจำนวนหน้าและเพิ่มคอลัมน์ต่าง ๆ เพื่อให้มีหลายรสมากขึ้นด้วย

นอกจากนี้ผู้วิจัยได้ทำการสัมภาษณ์ความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของสื่อมวลชนต่อการดำรงชีพของคนกรุงเทพฯ ในอนาคตจากผู้ที่ถูกสุ่มเลือกอยู่ในวงการณ์มาแล้ว 4-5 ท่าน พอจะสรุปความเห็นได้ว่าต่อไปคนกรุงเทพฯ จะหันมาสนใจวิดีโอเทปจนกลายเป็นสื่อที่แพร่หลายและจะถูกลงมากจนสามารถเป็นเจ้าของได้ โทรทัศน์จะกลายเป็นสื่อที่เสนอข่าว และแข่งขันกันในการเสนอข่าว-สารคดี-ความรู้มากกว่าการบันเทิง และคนกรุงเทพฯ จะติดตามรายการข่าวสารคดีมากขึ้น รายการบันเทิงจึงไม่จำเป็นต้องผ่านสื่อโทรทัศน์เพราะเขาหาซื้อมาได้ตลอดเวลา นอกจากนี้โทรทัศน์อาจจะเปลี่ยนไปทำหน้าที่การติดต่อสื่อสารในรูปแบบอื่น ๆ เช่น cable T.V. หรือเป็นการติดต่อแบบ interpersonal มากขึ้น ส่วนวิทยุนั้นอาจจะมีการเพิ่มสถานีมากขึ้น และนักจัดรายการที่เป็นคนรุ่นใหม่จะพยายามจัดรายการไปใน ด้านความรู้และการศึกษามากกว่าที่จะเน้นเรื่องบันเทิงมากแบบปัจจุบันนี้ ประกอบกับศูนย์ผลิตรายการที่ตั้งขึ้นในกรมประชาสัมพันธ์จะมีบทบาทในการผลิตรายการความรู้ สำหรับหนังสือพิมพ์นั้น คาดว่าจะมีบทบาทในด้านแสดงความคิดเห็นและบริการประชาชนนอกเหนือไปจากการให้ข่าวสารมากกว่าปัจจุบันนี้ จำนวนหน้าจะเพิ่มขึ้น จำนวนฉบับ (edition) ต่อวันจะเพิ่มขึ้น อย่างไรก็ตามความคิดเห็นดังกล่าวข้างต้นมีเงื่อนไขว่าถ้าสถานการณ์และนโยบายทางการเมืองเป็นไปดังที่เป็นอยู่ปัจจุบันนี้ ยิ่งกว่านั้นมีผู้ให้ความเห็นว่าถ้าสภาพสังคมเป็นเช่นปัจจุบันนี้ สื่อทั้งสามจะกระทบต่อโครงสร้างสังคมและจะเป็นในทางเลวลงมากกว่าดีขึ้น

สรุปจากที่กล่าวแล้วข้างต้นอาจกล่าวได้ว่า ถ้าสถานการณ์ทางเศรษฐกิจสังคมและการเมืองเป็นแบบที่แตกต่างไปจากปัจจุบันไม่มากนัก โทรทัศน์จะเป็นสื่อมวลชนที่มีบทบาทต่อคนทุกชนชั้นทุกระดับการศึกษา ทุกอาชีพ แต่อาจจะเปลี่ยนแปลงในด้านเทคโนโลยีบ้าง อัตราส่วนของการมีโทรทัศน์ก็จะเพิ่มขึ้น เพราะราคาถูกและเทคนิคด้านการตลาดจะดีขึ้น นอกจากนี้วิดีโอเทปก็จะมีบทบาทมากขึ้น ถ้าหากราคาถูกเพราะอำนาจความสะดวกด้านเวลาแก่ผู้รับสื่อได้ตามต้องการ

ยิ่งกว่านั้น เคมเบิลทีวีก็จะเป็นสื่อที่ผ่านโทรทัศน์อีกประเภทหนึ่ง ซึ่งน่าจะมีบทบาทอีกเช่นกัน หนังสือพิมพ์นั้นจะมีบทบาทแก่คนทุกชนชั้น ทุกอาชีพ รองจากโทรทัศน์ และคาดว่าหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ และเดลินิวส์ก็ยังคงจะได้รับความนิยมเป็นอันดับแรกต่อไป เพราะมีหลายรส อย่างไรก็ตามหนังสือพิมพ์ประเภทคุณภาพก็น่าจะได้รับความนิยมมากขึ้นในทิศทางเดียวกันกับระดับการศึกษาของประชาชนที่มีเพิ่มขึ้น ส่วนวิทยุคงจะมีรูปแบบและบทบาทต่อคนกรุงเทพฯ แตกต่างไปจากปัจจุบันไม่มากนัก

จากการศึกษาที่แล้วมาไม่ว่าในอดีตและปัจจุบัน หรือแม้แต่ในการศึกษาคั้งนี้ก็ตาม พบว่าวิทยุและโทรทัศน์เป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงแก่การดำรงชีวิตประจำวันแก่คนกรุงเทพฯ ดังนั้นการที่จะใส่ข่าวสารหนักลงไปโดยตรงในสื่อทั้งสองย่อมไม่เป็นการสอดคล้องกับความต้องการของผู้รับสื่อแน่ เว้นแต่จะเป็นการสอดแทรกลงไปในการบันเทิงก็อาจจะเป็นไปได้ นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นว่าถ้าพิจารณาในแง่คุณภาพของรายการต่าง ๆ ที่นำมาออกอากาศไม่ว่าวิทยุหรือโทรทัศน์นั้น มีหลายรายการที่ขาดคุณภาพหรือมีคุณภาพต่ำแม้แต่จะพิจารณาในแง่ของการให้การบันเทิงก็ตาม ดังเช่นกรณีของโทรทัศน์ภาพยนตร์บางเรื่องไม่มีเนื้อหาสาระที่จะมุ่งสร้างคุณธรรม ให้เกิดแก่ผู้รับสื่อได้เลย อันได้แก่เรื่องเกี่ยวกับพ่อที่โหดร้าย แม่ที่ไร้เดียงสา ดำรงทุจริต อาชญากรที่ร่ำรวยจากการก่อกรรมทำชั่วและตายตอนจบ วัยรุ่นที่แสวงหาความสุขโดยไม่สนใจความรับผิดชอบชั่วดี จนกลายเป็นสมาชิกที่เป็นอันตรายต่อสังคม หรือรายการภาพยนตร์สำหรับเด็กที่มีเนื้อหาสาระชั่วๆให้เกิดความคิดเพื่อฝันซึ่งไม่สามารถจะเป็นจริงได้เลยในโลกนี้ ซึ่งรายการต่าง ๆ ทั้งที่มีสาระและไม่มีสาระจะออกอากาศปะปนกันไปทั้งที่เป็นช่วงเวลาของเด็กและของผู้ใหญ่ ทั้งนี้ย่อมเป็นการยากที่จะแบ่งแยกลงไปแน่ชัดว่าช่วงเวลานี้เป็นของเด็กและของผู้ใหญ่ แม้แต่รายการที่จัดไว้ช่วงเวลาเด็ก (หลัง 22.00 นาฬิกา) ก็ไม่แน่ว่าจะมีเด็กเล็กหรือเด็กโตหรือเด็กวัยรุ่นกำลังชมรายการนั้นสักก็พันก็หมื่นคน สิ่งเหล่านี้ทำให้เป็นตัวอย่างและพยายามเลียนแบบพฤติกรรมเหล่านี้ แม้ว่าผลของมันจะ

ไม่เกิดขึ้นทันทีแต่เด็กเป็นวัยที่ง่ายต่อการเปลี่ยนแปลงจะค่อย ๆ สะสมความรู้สึกเหล่านั้นเรื่อย ๆ เป็นระยะเวลาหลาย ๆ ปี ซึ่งปัญหานี้จะแก้ไขหรือลดน้อยลงได้ต้องขึ้นอยู่กับความร่วมมือของฝ่ายผู้ปกครองที่จะต้องคอยควบคุมการเลือกดูรายการต่าง ๆ ของบุตรหลาน อีกฝ่ายหนึ่งก็คือคณะกรรมการพิจารณาภาพยนตร์โทรทัศน์ ควรจะเพิ่มความระมัดระวังในการพิจารณารายการที่ออกอากาศให้มากขึ้นกว่าปัจจุบันนี้เพราะรายการโทรทัศน์เป็นสิ่งที่เด็กสามารถจะชมได้โดยเสรี เพื่อเป็นการตัดปัญหาไม่ควรนำเอารายการที่สื่อไปในทางที่จะเป็นแบบอย่างที่ไม่ดีมาออกอากาศ เพราะเมื่อออกอากาศไปแล้ว แม้จะสอดแทรกข้อคิดเตือนไว้ในรายการหรือจบรายการก็ตามเด็กมักไม่สนใจ เช่น วิ่งไปที่อื่นบ้างเปลี่ยนไปดูช่องอื่นบ้าง ผลที่สุดเด็กจะได้พฤติกรรมทางลบมากกว่าทางบวก กล่าวคือ เด็กได้ความสนุกสนานเพลิดเพลินผนวกกับตัวอย่างที่ไม่ดีเข้าไว้ด้วย

ในกรณีของวิทยุนั้นแม้ว่าจะอิทธิพลต่อพฤติกรรมของผู้รับสื่อโดยเฉพาะเด็ก น้อยกว่าโทรทัศน์ซึ่งอาจเกิดจากข้อจำกัดของตัวสื่อเองก็ตาม จากการศึกษาคั้งนี้พบว่ารายการวิทยุหลายรายการก็ยิ่งขาดคุณภาพเช่นกัน นอกจากนี้ยังพบว่าทั้งวิทยุและโทรทัศน์มีโฆษณามากเกินไปจนผู้รับสื่อเกิดความเบื่อหน่าย เช่น กรณีวิทยุจะฟังเพลงสักเพลงหนึ่งต้องฟังโฆษณาเสีย 10 รายการหรือมากกว่านั้น หรือกรณีโทรทัศน์ก็ตามจะดูรายการใด ๆ ก็ตาม (ยกเว้นรายการข่าวสารคดี) ให้ผ่อนคลายความตึงเครียดกลับต้องเกิดความรำคาญกับรายการโฆษณาที่มีมากเกินไป จริงอยู่กิจการวิทยุและโทรทัศน์ดำเนินการอยู่ได้ด้วย ผู้อุปถัมภ์รายการซึ่งซื้อเวลาด้วยการโฆษณาเป็นการแลกเปลี่ยนก็ตาม แต่ทางสถานีไม่ควรจะยึดผลประโยชน์เป็นสำคัญมากไปกว่าการให้ข่าวสารและบันเทิงแก่ประชาชนซึ่งก็ถือเป็นหน้าที่หลักของสื่อมวลชนเช่นกัน กล่าวคือควรลดรายการโฆษณาลงบ้าง และเพิ่มรายการที่ให้ความบันเทิงหรือข่าวสารความรู้อย่างเต็มที่มากขึ้น

นอกจากนี้ผู้วิจัยมีความเห็นเกี่ยวกับการออกอากาศรายการรวมการเฉพาะกิจโดยเฉพาะโทรทัศน์ว่า ทางสถานีและผู้รับผิดชอบในเรื่องนี้ ควรจะได้

คำนึงถึงการให้ค่าความสำคัญของประชาชนที่มีต่อรายการดังกล่าวด้วย กล่าวคือ เมื่อสถานีทุกสถานีจะต้องลงทุนทั้งเวลาและค่าใช้จ่ายเพื่อรายการใดรายการเดียวกัน ควรจะได้ผลคุ้มค่า ซึ่งผลในที่นี้ก็คือ ความสนใจของประชาชนต่อรายการนั่นเอง ถ้าคำนึงถึงหลักประหยัดทั้งฝ่ายสถานีและฝ่ายประชาชนแล้วก็อาจจะมีการหาวิธีการให้สถานีใดสถานีหนึ่งเป็นสถานีแม่ข่ายออกอากาศทั่วประเทศ โดยที่สถานีอื่น ๆ หยุดพักการออกอากาศชั่วคราวในช่วงเวลานั้น ซึ่งผลที่ได้จะเท่ากับที่ทุกสถานีออกอากาศดังเช่นทุกวันนี้ แม้ว่าอาจจะต้องมีการร่วมมือกันปรึกษาหารือกันเกี่ยวกับเทคนิคต่าง ๆ เพราะสถานีแต่ละสถานีอาจมีระบบการออกอากาศต่างกันเช่น ใช้ระบบดาวเทียมบ้าง ใช้ระบบไมโคเวฟบ้าง ผู้วิจัยคาดว่าถ้าหากได้มีการระดมความคิดในเรื่องนี้กันก็อาจจะมียุทธวิธีที่จะทำได้ ถ้าหากสามารถทำได้อาจจะเป็นการประหยัดทั้งทุนและเวลาซึ่งควรจะนำเอาทุนและเวลาดังกล่าวไปใช้เพื่อประโยชน์ในการจัดรายการข่าวสารความรู้ที่ให้คุณค่าแก่ผู้ชมได้อีก

ในกรณีของหนังสือพิมพ์นั้นจากการศึกษาทั้งในอดีตและการศึกษาครั้งนี้พบว่าผู้รับสื่อนี้ ให้ค่าความสำคัญแก่หนังสือพิมพ์ในแง่ของการให้ข่าวสารความรู้มากกว่าสื่ออื่น ๆ แต่ขณะเดียวกัน ความเชื่อถือข่าวสารจากสื่อนี้มีน้อยกว่าสื่ออื่น ๆ ดังนั้นการดำเนินการในด้านหนังสือพิมพ์ จึงควรปรับปรุงให้ดีขึ้น ซึ่งจะกลายเป็นสื่อที่ทำหน้าที่การให้ข่าวสารอย่างมีคุณภาพ กล่าวคือ หนังสือพิมพ์ควรหลีกเลี่ยง

การพาดหัวข่าวที่เกินความจริงและการใช้ภาษาไทยที่ไม่ถูกต้องโดยเฉพาะการใช้ภาษาสะแลงไม่ควรใช้ข้อความและภาพที่สื่อไปในทางลามกอนาจาร ผิดศีลธรรมจรรยา อันเป็นตัวอย่างที่ไม่ดีต่อเยาวชน ทั้งนี้เพราะผู้อ่านทุกเพศทุกวัยย่อมมีอิสระเสรีภาพในการอ่านหนังสือพิมพ์ทุกคอลัมน์และทุกตัวอักษร นอกจากนี้หนังสือพิมพ์ควรจะลดข่าวบางประเภท เช่น ข่าวสังคมไร้สาระ ข่าวอาชญากรรมที่มีได้เป็นคติสอนใจผู้อ่านเลยแต่กลับจะเป็นตัวอย่างให้นำไปยึดถือปฏิบัติบ้างแม้ว่าข่าวอาชญากรรมจะเป็นการเพิ่มความรู้ในสภาพแวดล้อมที่เป็นอันตรายในสังคมก็ตาม แต่การเสนอข่าวดังกล่าวก็เปรียบเสมือนดาบสองคม ซึ่งหัวหน้าข่าวอาชญากรรมจึงควรจะได้ตระหนักในเรื่องนี้บ้าง สิ่งทีหนังสือพิมพ์ควรมีเพิ่มขึ้น ก็คือ การเสนอข่าวที่เที่ยงตรง มีคอลัมน์สำหรับเยาวชนเพิ่มขึ้น มีบทความวิจารณ์มากกว่าทุกวันนี้ หนังสือพิมพ์ที่สามารถมีหลายหลากรสนั้นย่อมเป็นสิ่งที่ดีแต่ต้องคำนึงว่า แต่ละรสที่บรรจุอยู่ในหน้ากระดาษนั้น จะให้คุณค่าแก่ผู้อ่านหรือไม่มากนักเพียงใด ไม่ควรมุ่งแต่จะขายให้ได้จำนวนมากอย่างเดียวเท่านั้น นอกจากนี้ในฐานะที่เป็นตัวกลางนำข้อมูลที่ทันเหตุการณ์ไปสู่ประชาชนและเป็นผู้ให้การศึกษแก่ประชาชน หนังสือพิมพ์ควรมีบทบาทในการศึกษานอกโรงเรียน มากขึ้นโดยส่งเสริมการจัดทำเนื้อหาที่เป็นประโยชน์แก่การดำรงชีวิตของประชาชน เช่น การอบรมเลี้ยงดูเด็ก การวางแผนครอบครัว ความรู้ทางกฎหมายในชีวิตประจำวัน การรักษาสุขภาพ เป็นต้น

เอกสารอ้างอิง

ขวัญเรือน กิติวัฒน์. คำบรรยายวิชาการกระจายเสียงเบื้องต้น. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารโรเนียวเย็บเล่ม จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. การสำรวจผู้ฟังวิทยุกระจายเสียงของจุฬาฯ. สัปดาห์ครั้งที่ 1 พ.ศ. 2520 และสัปดาห์ครั้งที่ 2 พ.ศ. 2521.

จงจิต ศรีพรรณ. การสื่อสารมวลชน. กรุงเทพมหานคร : บางกอกการพิมพ์, 2524.ชาญ จันทร์เจียวใช้. ความต้องการของประชาชนเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์สำหรับเด็กในกรุงเทพฯ. วิทยานิพนธ์บัณฑิตวิทยาลัยจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2522. บำรุงสุข สืบ-อำไพ และคณะ. อิทธิพลของโทรทัศน์ต่อเด็ก. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

บุญเลิศ สุกดิลก. “การสื่อสารในสังคม”, เอกสารการสอนชุดวิชามนุษยกับสังคม หน่วยที่ 11-15 สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, 2524.

ปรมะ สตะเวทิน. หลักนิเทศศาสตร์. ภาควิชาการประชาสัมพันธ์ คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

“ผลวิจัยการอ่านหนังสือพิมพ์รายวัน : คนกรุงเทพฯ ต้องการอะไรจากหนังสือพิมพ์,” *ธุรกิจการเงิน*. ปีที่ 1 ฉบับที่ 4 มิถุนายน 2525.

ไมตรี เจริญศิลป์. บทบาทของหนังสือพิมพ์รายวันในการศึกษานอกระบบของเยาวชน. *วิทยานิพนธ์ แผนกวิชาโสตทัศนศึกษา คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2518.

รจิตลักษณ์ แสงอุไร. ระบบสื่อสารมวลชนเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525.

ระวีวรรณ ประกอบผล. “นโยบายสื่อมวลชนไทย : ศึกษาเฉพาะวิทยุและโทรทัศน์,” *วารสารนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 2523.

ศิริชัย ศิริภายะ. คำบรรยายวิชาการกระจายเสียงเบื้องต้น. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, เอกสารโรเนียวเขียนเล่ม

_____. *การสื่อสาร 2552*. ภาควิชาการสื่อสารมวลชน คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2525,

ศึกษาริการ, กระทรวง, อิทธิพลของภาพยนตร์และรายการโทรทัศน์ต่อเยาวชนไทย. โรงพิมพ์กรมการทหารสื่อสาร, พ.ศ. 2504.

เสฐียร พันธงชัย. เอกสารประกอบการบรรยายวิชาความรู้ทั่วไปทางสื่อสารมวลชน. แผนกสื่อสารวารสารศาสตร์และสื่อมวลชน มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2517.

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, สำนักนายกรัฐมนตรี. *การศึกษาบทบาทของสื่อมวลชนต่อ การศึกษาของชาวบ้าน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์และทำปกเจริญผล. 2521.

สุกัญญา ติระวนิช. *ประวัติการหนังสือพิมพ์ในประเทศไทยภายใต้ระบอบสมบูรณาญาสิทธิราช (พ.ศ. 2325-2475)*. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช จำกัด, 2520.

สุชาติ สวัสดิ์ศรี. “หนังสือพิมพ์กับประชาธิปไตยในประเทศไทย,” *กบฏปากกา*. ชมรมสื่อสารมวลชนมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, 2519.

สมพงษ์ แดงดาด. *ความคิดเห็นของผู้ปกครองในกรุงเทพมหานครเกี่ยวกับรายการโทรทัศน์ที่เหมาะสมสำหรับเด็ก*. วิทยานิพนธ์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2518.

สมภพ โรจนพันธ์. *ความรู้พื้นฐานการสื่อสารมวลชน*. กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดบรรณกิจเทรดดิ้ง, 2523.

อรรณพ เขียวถาวร และจุมพล รอดคำดี. *คำบรรยายวิชาการกระจายเสียงเบื้องต้น*. คณะนิเทศศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. เอกสารโรเนียวเขียนเล่ม.